

ΦΒ255.1/ΚΠΒο14

Ειδική διδακτική: Φιλοσοφία για εφήβους (Ρ4C)

Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

Ρέθυμνο

Εαρινό εξάμηνο

2016 - 2017

Διδάσκων: Στέλιος Γκαδρής (Δρ. Φιλοσοφίας / Νηπιαγωγός).

Email: sgadris@gmail.com

Ώρες μαθημάτων: Τετάρτη 17:30 – 20:30 (αιθ.5, ΦΚΣ)

Ώρες συνεργασίας: Τετάρτη 16:00 – 17:15 και κατόπιν συνεννόησης

Περιγραφή του μαθήματος: Η Φιλοσοφία για παιδιά και εφήβους (Ρ4C) αποτελεί μια πρόσφατη εξέλιξη στον χώρο της εφαρμοσμένης φιλοσοφίας με σκοπό την εισαγωγή της φιλοσοφίας στα σχολεία ως δραστηριότητας των ίδιων των παιδιών / εφήβων. Αυτό σημαίνει ότι το κίνημα της Φιλοσοφίας για παιδιά και εφήβους δεν ασχολείται με την ιστορία της φιλοσοφίας αλλά, αντίθετα, επικεντρώνεται στην αναζήτηση και διερεύνηση από τα ίδια τα παιδιά και τους εφήβους βασικών φιλοσοφικών προβληματικών, όπως αυτές αναδεικνύονται μέσα από αυθεντικές καταστάσεις που άπτονται των ενδιαφερόντων τους (λογοτεχνικά κείμενα, ταινίες, φωτογραφίες, κόμικς κτλ.). Αυτή η αναζήτηση και διερεύνηση διεξάγεται μέσα από μια δομημένη, κυρίως, συζήτηση των παιδιών και εφήβων όπου, με τη βοήθεια του διαμεσολαβητή / καθηγητή, όλοι καλούνται να καταθέσουν τις σκέψεις τους, να τις τεκμηριώσουν, να διαφωνήσουν, να αναθεωρήσουν κτλ.

Σκοπός του μαθήματος: Σκοπός των συναντήσεων θα είναι: (α) Η εξοικείωση των φοιτητών / φοιτητριών με την ιστορία του κινήματος της Φιλοσοφίας για παιδιά και εφήβους, τους βασικούς εκπροσώπους και τις βασικές έννοιες του κινήματος, κυρίως όμως, η γνωριμία με τις διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις κατά την εφαρμογή της φιλοσοφίας για παιδιά και εφήβους μέσα στην τάξη. (β) Η πρακτική εφαρμογή των εννοιών της Φιλοσοφίας για παιδιά και εφήβους μέσα από συνεδρίες που θα αναλάβουν να

πραγματοποιήσουν οι φοιτητές / φοιτήτριες με τη βοήθεια του διδάσκοντα και τη συμμετοχή των συμφοιτητών / συμφοιτητριών τους.

Απαιτήσεις μαθήματος:

1. Η παρακολούθηση των σεμιναρίων είναι αυτονόητη. Επιπλέον, θα συσταθούν ομάδες φοιτητών / φοιτητριών που θα αναλάβουν την πραγματοποίηση μιας συνεδρίας Φιλοσοφίας για παιδιά και εφήβους. Η συνεπής παρακολούθηση και η συνεδρία καταλαμβάνουν το 40% της τελικής βαθμολογίας.
2. Οι φοιτητές / τριες θα πρέπει να παραδώσουν γραπτή ομαδική εργασία αναφορικά με τη συνεδρία που θα έχουν πραγματοποιήσει. Αυτή η εργασία θα περιλαμβάνει: (α) Περιγραφή της προετοιμασίας της συνεδρίας, το σχέδιο δηλαδή μαθήματος με τους στόχους της συνεδρίας, τη μεθοδολογία, τον σχεδιασμό. (β) Φύλλο αυτό-αξιολόγησης της συνεδρίας. Η γραπτή εργασία συνεισφέρει το 30% της τελικής βαθμολογίας.
3. Γραπτή εξέταση (30%).

Συνοπτικό διάγραμμα μαθημάτων.

1^ο μάθημα: Εισαγωγή

Στο 1^ο μάθημα θα εφαρμόσουμε μια δοκιμαστική συνεδρία διερευνώντας το θέμα του σεμιναρίου, αν δηλαδή τα παιδιά και οι έφηβοι μπορούν να φιλοσοφήσουν. Μέσα από την πρακτική θα προσπαθήσουμε να αποκρυσταλλώσουμε κάποιες βασικές έννοιες που θα χρησιμοποιήσουμε καθ' όλη τη διάρκεια του εξαμήνου. Παράλληλα θα παρουσιάσουμε τους βασικούς άξονες των σεμιναρίων για το εαρινό εξάμηνο.

Θέμα συνεδρίας: Τι είναι φιλοσοφία για παιδιά και εφήβους;

2^ο μάθημα:

Βασικό θέμα του 2^{ου} μαθήματος θα είναι η εισαγωγή στις θεωρητικές (φιλοσοφικές και παιδαγωγικές) προκείμενες του κινήματος της Φιλοσοφίας για παιδιά και εφήβους. Βασική κατεύθυνση όμως του 2^{ου} μαθήματος θα είναι η ανάλυση μιας συνεδρίας μέσα από τους σκοπούς και στόχους, τις έννοιες, τη μέθοδο και τις τεχνικές διεξαγωγής της.

Άσκηση συνεδρίας: <http://www.creativeeducation.co.uk/video/24>

(Πρόκειται για μια συνεδρία που πραγματοποίησε ο Robert Fischer στο Πανεπιστήμιο του Brunel).

3^ο μάθημα:

Θέμα του 3^{ου} μαθήματος θα είναι η παρουσίαση της μεθόδου του Matthew Lipman, θεμελιωτή του κινήματος της Φιλοσοφίας για παιδιά. Συγκεκριμένα θα ανιχνεύσουμε το περιεχόμενο των 4 βασικών εννοιών του Lipman δηλαδή την κοινότητα των ερευνητών, την κριτική σκέψη, τη δημιουργική και τέλος τη φιλόστοργη σκέψη.

Θέμα συνεδρίας: Harry Stottlmeier's Discovery (απόσπασμα από το 1^ο φιλοσοφικό μυθιστόρημα που έγραψε ο Lipman προκειμένου να εισαγάγει τη φιλοσοφία για παιδιά στο σχολείο).

4^ο μάθημα:

Στο 4^ο μάθημα θα παρουσιάσουμε μια συνεδρία στο πρότυπο του Michael Tozzi, τη 'δημοκρατική – φιλοσοφική μέθοδο', όπου στη θέση του διαμεσολαβητή έχουμε τη διάκριση ρόλων που αναλαμβάνουν τα ίδια τα παιδιά. Κατά τη συνεδρία θα εστιάσουμε σε μια παραλλαγή της τεχνικής των 5 δάχτυλων του Ekkhard Martens.

Θέμα συνεδρίας: Διάλογος μια μέρα πριν τις εκλογές», από: «Η γειτονιά: Δέκα φανταστικοί κύριοι» του Γκονσάλο Μ. Ταβάρες (εκδ. Καστανιώτη, σελ. 266-9).

5^ο μάθημα:

Στο 5^ο μάθημα θα μας απασχολήσει ο Oscar Brenifier και η δική του προσέγγιση στη φιλοσοφία για παιδιά και εφήβους. Αντλώντας από τον Σωκράτη ο Brenifier προσφέρει ένα πιο συγκροτημένο πλαίσιο διεξαγωγής του διαλόγου.

Θέμα συνεδρίας: Το νόημα της ζωής (Monty Pythons: The life of Brian).

6^ο μάθημα:

Στο 6^ο μάθημα θα κληθούμε να αναστοχαστούμε όλα όσα έχουν προηγηθεί στις πρώτες 5 συνεδρίες. Αντικείμενο αυτής της συνάντησης θα είναι ο ίδιος ο αναστοχασμός και η σημασία του στη φιλοσοφία για παιδιά και εφήβους.

Θέμα συνεδρίας: Οι (φαινομενικά - ; - αντικρουόμενες) συμβουλές του Matsuo Basho (περίφημου Ιάπωνα ποιητή και εισηγητή της φόρμας 'χαϊκού' κατά τον 17^ο αιώνα) για τη συγγραφή Χαϊκού που αναφέρει:

- «Αν θες να μάθεις για το πεύκο, πήγαινε στο πεύκο, κι αν για το καλάμι στο καλάμι. Και ξέχνα τον αυτό σου, για να μην επιβληθείς στο αντικείμενο και δεν μπορείς να το

γνωρίσεις. Η ποίησή σου θα κυλήσει αβίαστα όταν εσύ και το αντικείμενο θα γίνεται ένα – όταν θα έχεις βυθιστεί τόσο βαθιά εντός που θα καταφέρεις να δεις την κρυφή του λάμψη».

«Μάθε τους κανόνες και μετά ξέχασέ τους».

Μαθήματα 6 – 12.

Στις επόμενες συναντήσεις τον ρόλο του διαμεσολαβητή θα αναλάβουν οι ομάδες των φοιτητών / φοιτητριών που θα έχουν συσταθεί προκειμένου να διεξαγάγουν τις συνεδρίες. Παραθέτω έναν ενδεικτικό κατάλογο κειμένων / αφορμών που οι ομάδες μπορούν να χρησιμοποιήσουν προκειμένου να σχεδιάσουν και να πραγματοποιήσουν τη συνεδρία τους.

- Σλάβο Μρόζεκ, Επάνω στον πύργο (στο: Η ζωή για αρχάριους, εκδ. Γνώση, Αθήνα, 2004, σελ. 12 – 17).
- Peter Bischel, Ein Tisch ist ein Tisch (Ένα τραπέζι είναι ένα τραπέζι. Θα υπάρχει ελληνική απόδοση. Εικόνα στο: https://www.youtube.com/watch?v=4JT3wUSuC_g).
- Άμπροουζ Μπιρς, Το αλφαβητάρι του διαβόλου, εκδ. Το Βήμα, σελ.53 (λήμμα: ασφάλιση)
- Frederic Gros, Περπατώντας, εκδ. Ποταμός, Αθήνα, 2015 (σελ. 87-91: Η σιωπή).
- Η αθωωτική απόφαση Ιταλικού δικαστηρίου το οποίο αθώωσε άστεγο που είχε προσαχθεί ενώπιον της δικαιοσύνης επειδή είχε κλέψει τροφή από πολυκατάστημα. (βλ. σχ. <http://www.bbc.com/news/world-europe-36190557>).
- Planet Bansky, Επιμέλεια – εισαγωγή: ΚΕΤ, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2014, σελ.26.

- Franz Kafka, Μπροστά στον νόμο (<http://users.uoa.gr/~ahatzis/Kafka.pdf>).
- «Είμαι μόνο 14 ετών και δεν θέλω να πεθάνω αλλά ξέρω ότι θα πεθάνω. Πιστεύω ότι η κρυο-συντήρηση μου δίνει την πιθανότητα να θεραπευτώ, ακόμη κι αν ξυπνήσω μετά από εκατοντάδες χρόνια. Δεν θέλω να θαφτώ στο χώμα. Θέλω να ζήσω και πιστεύω ότι στο μέλλον μπορεί να έχουν βρει θεραπεία για τον καρκίνο και να με ξυπνήσουν. Θέλω να έχω αυτή την ευκαιρία. Αυτή είναι η επιθυμία μου». (<http://www.cnn.gr/premium/story/55108/kryogoniki-elpida-gia-zoi-i-aionia-soy-i-katapsyxi>).
- John Cage, 4'33 (<https://www.youtube.com/watch?v=JTEFKFiXSx4>)
- Jim Carrey as Andy Kaufmann as Mighty Mouse (ταινία: The man on the moon / <https://www.youtube.com/watch?v=E64OI0FTnwU>)
- Αρκάς (1)

- Αρκάς (2)

Ο παραπάνω κατάλογος είναι ενδεικτικός: Αυτό σημαίνει ότι κάθε ομάδα μπορεί να αναζητήσει και να προτείνει οτιδήποτε θεωρεί ότι θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αφορμή / ερέθισμα για μια φιλοσοφική συνεδρία. Οι ομάδες μπορούν να αντλήσουν:

- Από την επικαιρότητα.

Η αποτύπωση της επικαιρότητας ως στιγμιαία και συνοπτική περιγραφή πολλών και συχνά αντιφατικών (ή και αδιόρατων) προϋποθέσεων αποτελεί μια ενδιαφέρουσα πηγή αφορμών για μια φιλοσοφική συζήτηση. Η επικαιρότητα δεν χρειάζεται να αναφέρεται αναγκαστικά σε μείζονα ζητήματα της πολιτικής – αρκεί μια διαφήμιση προκειμένου να κινητοποιηθεί ο στοχασμός.

- Από την επιστήμη.

Η επιστήμη και πιο συγκεκριμένα οι συνέπειες κάθε επιστημονικής ανακάλυψης – ακόμη και η ίδια η συζήτηση αναφορικά με τη χρήση της επιστήμης στο μέλλον (επιστημονική φαντασία) – προσφέρουν ενδιαφέροντα εναύσματα για τον στοχασμό. Από την ιατρική (αμβλώσεις / κλωνοποίηση) έως και τη ρομποτική (αντικατάσταση εργατών με μηχανές), κάθε τομέας της επιστήμης έχει συνέπειες που εμπλέκουν και τον φιλοσοφικό στοχασμό.

- Από τις τέχνες: Λογοτεχνία, κόμικς, ταινίες, φωτογραφίες, χορό, γλυπτική, αρχιτεκτονική κτλ.

Η σχέση της τέχνης με τη φιλοσοφία συνιστά ένα πεδίο αντιπαραθέσεων (όταν λ.χ. η φιλοσοφία προσπαθεί να ορίσει όχι μόνον το περιεχόμενο – τη σημασία – αλλά και τη μορφή της τέχνης – εννοιολογική τέχνη). Άλλοτε η τέχνη προϋποθέτει φιλοσοφικές έννοιες κι άλλοτε η ίδια η φιλοσοφία εγείρει αξιώσεις συγγενικές με τη τέχνη. Όπως και να έχει, ο ανοικτός χαρακτήρας της ερμηνείας και προσέγγισης της τέχνης προσφέρει μια ενδιαφέρουσα αφορμή για τον φιλοσοφικό στοχασμό.

- Από τα ίδια τα κείμενα της φιλοσοφικής παράδοσης.

Τα κείμενα της φιλοσοφικής παράδοσης μπορούν να λειτουργήσουν όχι μόνον ως αντικείμενα ακαδημαϊκής διερεύνησης και ερμηνείας αλλά και ως αφορμές προσέγγισης του φιλοσοφικού στοχασμού. Με αυτήν την έννοια κεντρική θέση θα παραλάβει το εκάστοτε φιλοσοφικό επιχείρημα ως αφορμή διερεύνησης συγκεκριμένων παραδειγμάτων εφαρμογής και προβληματισμού.

Αυτό που θεωρώ σημαντικό είναι η επιλογή των αφορμών / ερεθισμάτων – είτε από τον κατάλογο που προτείνω είτε από τις προτάσεις των ίδιων των φοιτητών και φοιτητριών – να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον, πριν από όλα, των ίδιων των φοιτητών και φοιτητριών.

13^ο μάθημα: Αναστοχασμός και αξιολόγηση μαθημάτων.

Στο τελευταίο αυτό μάθημα θα προσπαθήσουμε να ανασυγκροτήσουμε όλα όσα μεσολάβησαν από την αρχή των μαθημάτων με στόχο να εντοπίσουμε καλές πρακτικές, αστοχίες ή άλλες ιδέες αναφορικά με όλα όσα έλαβαν χώρα. Παράλληλα θα ζητηθεί από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες η αξιολόγηση του διδάσκοντα (επώνυμα ή ανώνυμα).

Θέμα συνεδρίας: Είναι αυτό φιλοσοφία;

Εύδοξος

Έχουν προταθεί τα εξής βιβλία:

- Θεοδωροπούλου Έλενα, Φιλοσοφία, φιλοσοφία, είσαι εδώ; Κάνοντας φιλοσοφία με τα παιδιά. Αθήνα: Διάδραση, 2014.
- Lipman Matthew, Η σκέψη στην εκπαίδευση, (μτφ. Γ. Σαλαμάς, επιμ. Β. Παππή), Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη 2004.

Βιβλιογραφία (ενδεικτικά)

Θεοδωροπούλου Έλενα, Φιλοσοφία της παιδείας: Όψεις της πράξης, Αθήνα: Πεδίο, 2014.

- Φιλοσοφία της παιδείας: Λόγοι, όψεις, διαδρομές. Αθήνα: Πεδίο, 2010.

Παιονίδης Φιλήμων, Στοιχεία κριτικής επιχειρηματολογίας, Θεσσαλονίκη: Ζήτης, 2014.

Τζαβάρας Γιάννης, Εγχειρίδιο φιλοσοφίας: διδασκαλία της φιλοσοφίας με διαλογική κι ερευνητική μέθοδο, Αθήνα: Τυπωθήτω, 2006.

Τσάφος Βασίλης, Αναλυτικό πρόγραμμα: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικοί προσανατολισμοί : αναζητώντας νέες σταθερές σε έναν αβέβαιο κόσμο. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2014.

Apple Michael, Εκπαίδευση και εξουσία, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1993.

Haynes Johanna, Τα παιδιά ως φιλόσοφοι : μάθηση μέσω έρευνας και διαλόγου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (πρόλογος-μετάφραση: Γιάννης Τζαβάρας), Αθήνα: Μεταίχμιο 2009.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Birch David, Provocation: Philosophy for Secondary School, Crown House Publishing Limited, 2014.

Brenifier Oscar, Το νόημα της ζωής, Πατάκης, 2012.

Fisher Robert, Teaching thinking: Philosophy in the classroom, London; New York: Continuum, 2003.

Giroux Henry A., Theory and resistance in education: a pedagogy for the opposition, London; Exeter, N.H.: Heinemann Educational Books, 1983.

Lipman Matthew, Sharp Margaret Ann, Oscanyan Frederick S., Philosophy in the classroom, Philadelphia: Temple University Press, 1980.

Lipman Matthew, Harry Stottlemeier's discovery, (Montclair, N.J.: Institute for the Advancement of Philosophy for Children, Montclair State College, c1982.

- Harry Stottlemeier's discovery: Student's version; abridged and adapted for use in Britain by Roger Sutcliffe, Horsham, 1993.

Matthews Gareth, Philosophy and the young child, Cambridge Mass.: Harvard University Press, 1980.

- Dialogues with children, Cambridge Mass.: Harvard University Press, 1984.

Shapiro D., Plato was wrong! Footnotes on doing philosophy with young children, Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 2012.

Worley Peter, the if machine, Philosophical Inquiry in the Classroom, Bloomsbury, 2011.

Διαδικτυακές πηγές (ενδεικτικά)

Βιρβιδάκης Στέλιος, Καρσμάνης Βασίλης, Τουρνά Χαρινέλα, Αρχές Φιλοσοφίας, Β' Γενικού Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης, Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Υπολογιστών και Εκδόσεων 'Διόφαντος', στο:

<http://ebooks.edu.gr/new/course-main.php?course=DSGL-B102>

Ζωγραφίδης Γιώργος, Η διδασκαλία της φιλοσοφίας, στο:

<https://opencourses.auth.gr/courses/OCRS456/>

ΙΕΠ, Πρόγραμμα Σπουδών Φιλοσοφίας Β' Τάξης Γενικού Λυκείου, 2015, στο:

<http://www.iep.edu.gr/neosxoleiops/index.php/2015-09-01-09-25-19/2015-09-01-09-41-08>.

Νικολιδάκη Σοφία, «Φιλοσοφία για παιδιά: Κριτική προσέγγιση του προγράμματος του Matthew Lipman» (Διπλωματική εργασία), Διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών, Φιλοσοφία: «Γνώση, αξίες και κοινωνία», Ρέθυμνο, 2015, στο:

<http://elocus.lib.uoc.gr/dlib/3/4/c/attached-metadata-dlib-2005nikolidaki/2005nikolidaki.pdf>

UNESCO, LA PHILOSOPHIE PUR LES ENFANTS, REUNION D'EXPERTS, 26 – 27 MARS 1998, PHILOSOPHY FOR CHILDREN, MEETING OF EXPERTS, DIVISION DE LA PHILOSOPHIE ET L'ETHIQUE, DIVISION OF PHILOSOPHY AND ETHICS, UNESCO, PARIS.

- Philosophy: A school of freedom. Teaching philosophy and learning to philosophize. Status and prospects. 2007.
- Teaching philosophy in Asia and the Pacific. 2009.
- Teaching philosophy in Europe and North America. 2011.

Ενδεικτικοί Διαδικτυακοί τόποι

SAPERE website: www.sapere.org.uk

Epic website: www.epic-original.com

Philosophy Foundation Website: www.thephilosophyshop.co.uk

IAPC website: <http://cehs.montclair.edu/academic/iap>

<http://www.pratiques-philosophiques.fr/?lang=en>

<http://philolabasso.ning.com>

<http://www.kinderphilosophie.at>

<https://www.philotozzi.com>

<http://www.sophianetwork.eu>